

KRŠĆANSKI SPROVOD

Obnovljena liturija Drugog vatikanskog koncila pruža nam neizrecive mogućnosti u našem svećeničkom pastoralnom radu budući je sva usmjerena uprisutnjenju i navještenju velikih otajstava naše vjere.

Međutim, donijela nam i ove probleme i postavila, osobno nas angažirala, pred velike i nove odgovornosti. Traži od nas promjenu posttridentinskog mentaliteta kroz novi i drukčiji stil rada, što sve pretpostavlja našu pastoralno-liturgijsku zrelost.

Sve se to može reći i na posebni način se odnosi na novi Red sprovoda, koji je u svojoj biti duboko biblijski i pashalni, ozbiljan i elastičan. Odatle jasno slijedi da se pred njega postavimo s ozbiljnom zauzetošću.

Trebamo imati na umu da je smrt jedna od preostalih prigoda u kojoj se svećenik susreće s onima koji su samo kršteni, kod kojih je kršćanski život spao na najmanju mjeru ili se potpuno ugasio. Nigdje kao na sprovodu, suočeni sa teškom i bolnom činjenicom ljudske smrti, ljudi su možda najviše spremni otvorenim ušima čuti Kristovu poruku o uskrsnuću i Životu. Znati tu poruku u pravo vrijeme i na pravi način prenijeti modernom čovjeku, prava je mudrost i dar Duha Svetoga.

Pastoral sprovoda jako je slabo obrađen i stoga je potrebno na njega se svrnuti tražeći mjesto i ulogu koju svećenik — sprovoditelj u njemu ima.

Uloga svećenika pri obavljanju sprovoda

Smrt je događaj po kojem vjernici otkrivaju snagom vjere temeljnu stvarnost kršćanskog života: u njoj se ostvaruje mogućnost koja je u krštenju stavljenja u krštenika — završen je život isplepeten grijehom i borbom i počinje konačno i zauvijek život u Bogu. Upravo zato kršćani »slave« smrt kao što slavimo svaki drugi događaj koji je prožet vazmenim Kristovim otajstvom.

U času smrti uloga je Crkve i svećenika da umirućem pomogne, da što je moguće bolje shvati duhovnu vrijednost trenutka i da vjernički svjesno dovrši ovozemni hod. Tu istu poruku vazmenog otajstva treba prenijeti i zajednici koja slavi smrt jednog od svojih članova. »Sahranjujući svoje sinove — čitamo u Prethodnim napomenama — Crkva puna vjere svetkuje Kristovo vazmeno otajstvo sa željom da oni, koji su krštenjem postali sutjelesnici Krista umrlog i uskrišenog, s njime po

smrti prijeđu u život, i to tako da u duši budu očišćeni te sa svetima i izabranima budu na nebo uzeti, a u tijelu da čekaju blaženu nadu — dolazak Kristov i uskrsnuće od mrtvih» (Red sprovoda — dalje: RS — br. 1).

U suvremenom pastoralu svećenik na sprovodu ima posebno značajnu ulogu, budući da sprovodna služba spada među najdelikatnije i najuočljivije. Njegova prisutnost u tom teškom času za ljude s kojima živi i radi, ne smije se pretvoriti u puko i mehaničko »obnavljanje« obreda. Svećenik treba pomoći okupljenoj zajednici da se osjeti više međusobno povezana i da dublje shvati osnovnu poruku o kršćanskoj nadi koja nam je darovana Kristovom smrću i uskrsnućem. Stoga se u tim prilikama najbolje očituje koliko je svećenik obazriv, koliko ima smisla za poštivanje tuđih osjećaja i koliko je zaista čovjek služenja.

Na sprovodnim skupovima znaju biti prisutni ljudi najrazličitijih uvjerenja i životnih opredjeljenja. Naročito u gradovima takvi imaju jedinu mogućnost da se susretnu sa svećenikom i Kristovom porukom. Poznato je koliko su oni osjetljivi na sve što se čini i govori. Svi bi oni trebali osjetiti svećenika kao brata i prijatelja koji im svojim držanjem i riječima pomaže da se ozbiljno susretnu s evanđeoskom porukom. Koliko bi trebalo paziti da ne ostavljamo na ljude utisak da smo ljudi kulta koji u strahovitoj stvarnosti smrti i pred nepoznatom budućnošću vršimo neke sakralne čine što graniče s magijom izgovarajući pri tom neke čudne riječi.

Svećenik je službenik Riječi i stoga ona mora biti shvatljivo izgovorena. Ona treba pomoći da obredi budu što razumljiviji. Evangelizirati treba kroz čitavo sprovodno slavlje, kratko i neusiljeno, na način blizak onima što su prisutni, povezano s obredima koji se odvijaju. Znajmo od slučaja do slučaja iznijeti značenje i simboliku uskrsne svijeće uz lijes pokojnika, smisao škropljenja s blagoslovljenom vodom i kađenja tijela pokojnika, kao i svečano pjevanje Aleluja. U času sprovoda svećenikova je zadaća upraviti ljudsku riječ koja okuplja i vjerom poziva na razmišljanje i zajedničku molitvu. On djeluje u osobi Krista i stoga njegovo sudjelovanje obogaćeno je ljudskim i nadnaravnim sadržajem. Jednom riječju: ostvaruje Kristov stav pred smrću dok podijeljuje bol s ucviljenima i oživljava nadu u uskrsnuće, dok katehezom osvjetljuje misterij smrti. Čitav obred sprovoda trebao bi izricati temeljnu misao kršćanskog pogleda na smrt u svjetlu vazmenog otajstva Kristove smrti i uskrsnuća te utjehu i sućut koju zajednica Crkve iskazuje tugujućima preko svećenika. U sakramentu krštenja po svećeniku u dušu krštenika silazi dar vjere, a sada u času smrti i pokopa svećenik oživljava kršćansku nadu. Sve to može postići i tu i takvu ulogu ispuniti samo ako je svećenik čovjek ljubavi koja se ne može sakriti pred sprovodnim skupom.

Treba reći da to često nije lako, da zna biti »užasno« teško posebno u nekim sredinama i u nekim prilikama. Desakralizacija zahvatila je i kod nas i svakim danom sve više sva područja ljudskoga života, pa i samu smrt. To se najočitije pokazuje u gradovima gdje ljudi umiru u bolnici, daleko od svojih, i tek što je smrt nastupila, pokojnik se odnosi odmah u mrtvačnicu — »frižider«, na groblje. Onda se zna pripremiti pogrebna »pompa« u kojoj se svećeniku namjerno ne dopušta da ima bitnu i važnu ulogu. Svakako, ne bismo se smjeli dati obeshrabriti takvom situacijom. Smišljenom i zajedničkom pastoralnom akcijom povraćajmo kršćanski smisao smrti i sprovodima.

Iz svega što smo do sada rekli slijedi da je smrt u životu kršćanina tako značajni momenat i događaj da upravo tu svećenik treba ispuniti svoje svećeničko poslanje. Stoga je nužno potrebno da je on duboko svjestan svoje uloge na sprovodu koju će ispuniti kroz trostruku prisutnost: na ljudskom, svećeničkom i zajedničarskom planu. Ljudska i svećenička prisutnost ne smije se pretvoriti u puku uljudnost ili sućut koju izričemo gotovo praznim i banalnim riječima. Ona treba biti svjedočanstvo vjere i nade koja se temelji na nadnaravnim motivima.

Pripreme sprovoda

Lijepo je i pastoralno korisno ako svećenik, čim čuje za smrt pokojnika, posjeti njegovu obitelj. Njegov posjet može i treba biti ohrabrenje za uciviljene. Treba im pomoći da vjerom otkriju smisao rastanka. Svakako treba paziti da ne budemo nametljivi, dugi, posebno kad je smrt za obitelj neshvatljiva, pa čak i okrutna, te u njima izazove revolt. Međutim, ako takav posjet ne možemo ostvariti kod svakog slučaja smrti, onda ga je bolje ni ne uvažavati, jer i bez njega svećenik može ispuniti svoju zadaću pastira.

U svakom slučaju, kad umre koji član naše župne zajednice, dužnost nam je sprovod predvoditi predhodno pripravivši obitelj i zajednicu na njega. Ako to učinimo s vjerom i sa svom brigom, unaprijed smo osigurali silnu duhovnu korist za sve.

Red sprovoda u br. 18. Predhodnih napomena govori o pripravi i uređenju sprovoda. »Svećenici će se brižno i obazrivo osvrutati na osobu pokojnika i na okolnosti njegove smrti, na ukućane i na potrebe njihova kršćanskog života« (RS 18). U broju 23. čitamo: »Neka se svećenik, imajući u vidu različite okolnosti, a saslušavši i želje obitelji i zajednice, rado služi mogućnostima što mu ih obred pruža« (RS 23).

Traži se prava pastoralno—liturgijska meditacija. Ponajprije u pripravi sprovoda treba imati pred očima pokojnika, njegov život i rad, zatim okolnosti njegove smrti. Ne smijemo zaboraviti na ukućane, njihovu bol, a ujedno i potrebe njihova kršćanskog života.

Posebnu brigu u pripravi treba posvetiti onima koji će sprovodu prisustvovati iz društvenih motiva, bez ikakve namjere da sudjeluju u bogoslužju. Na to nas upozorava br. 18. Predhodnih napomena: »Nadalje, neka pastiri posebnu brigu posvećuju onima koji slučajem sprovoda prisustvuju bogoslužju ili slušaju evanđelje, bili oni nekatolici ili katolici koji nisu nikad ili jedva ikad sudjelovali u euharistiji, ili se čini da su čak izgubili vjeru: svećenici su, naime, sluge Kristova evanđelja za sve« (RS 18).

Ako predviđamo prisutnost velikog broja onih koji su »daleko«, onda trebamo predvidjeti i skraćivanje obreda da nas ne osjete »preteško«, dosadne i nametljive. Kršćanska se ljubav proteže i na razumijevanje onih koji su prisutni. Zna se dogoditi da nas ukućani zamole da budemo kratki. Treba uzeti u obzir sve te okolnosti i sve učiniti da svi dožive milost sprovoda. Sve to uključuje ozbiljnu pripravu čitave župne zajednice o čemu čitamo u Napomenama: »Zgodno je uskladiti službu za pokojne s cjelokupnim liturgijskim životom župe i pastoralnim djelovanjem« (RS 25, 4).

Događa se, na žalost, naročito po gradovima, da se zajednički ne može izmoliti ni Očenaš, jer sudionici sprovoda su alergični da ih se čuje, na pjevanje... Na župama, gdje je to samo moguće, treba nastojati da zajednica sudjeluje kroz sprovodna čitanja, vjerničku molitvu, pjevanje. Ne bi se smjelo dogoditi da se sve svede na jednog ili dva pjevača.

Kad smo, dakle, sve to promeditirali, onda posegnuti za onim bogotstvom molitava i biblijskih čitanja što nam ih nuđa Obred sprovoda i izabrati one koja će najbolje odgovoriti upravo »ovom« sprovodu. Time će se postići veća vjernost okolnostima svakog pojedinog pogreba. Pri izboru tekstova zatražit ćemo, a to nam Napomene i preporučuju, koliko je to moguće, suradnju obitelji i zajednice.

Različiti momenti obreda

Bdjenje u pokojnikovoj kući

Predhodne napomene Reda sprovoda naglašavaju: »Dolikuje da se oda počast tijelu preminulih vjernika, koje je bilo hram Duha Svetoga; i zato je dobro da se, bar u značajnijim trenucima od smrti do ukopa, ustvrdi vjera u vječni život i da se prikažu molitve za pokojne« (RS 3). Među takve značajne trenutke ubraja se i bdjenje u pokojnikovoj kući.

Po mnogim našim mjestima uz pokojnikovo tijelo okupljaju se rodbina, prijatelji i sumještani. Dobro je taj običaj zadržati i dati mu još veće vjersko značenje i obilježje. U mnogim mjestima ljudi tom

prigodom mole kronicu i spominju se pokojnikova života. No Red sprovoda donosi posebnu uputu o održavanju bdjenja (usp. RS od br. 26 do 29).

Ta se služba može održavati pod vodstvom svećenika ili dobro pripremljenog laika. U svakom slučaju svećenik će pomoći pri organiziranju službe. No, ne smijemo zaboraviti da uvijek moramo voditi računa o osjećajima ukućana i vjernika koji će toj službi prisustvovati. Ako tijelo duže leži u kuci, ta se služba može i ponoviti.

Broj svećenika na sprovodu

Još se zna pojavljivati problem oko broja svećenika koji će sudjelovati na sprovodu. Svakako bi trebalo odvrćati vjernike da se od sprovoda ne čini parada s mnogo vijenaca, glazbom, i naglasiti ono što čitamo u br. 13. RS: »Kršćanska zajednica ispovijeda svoju vjeru i molitvama, kad pobožno zagovara za odrasle preminule osobe da postignu blaženstvo u Bogu, a za preminulu djecu, koja su krštenjem postala Božjim posincima, vjeruje da su u to blaženstvo već stigla. A za roditelje te djece, kao i za rođake svih pokojnih, prikazuju se molitve da u svojoj boli budu vjerom utješeni«.

Što se tiče zdravih kršćanskih zajednica, čini mi se da se problem broja svećenika neće postaviti tako snažno. Međutim, po gradovima je situacija drukčija. Sprovodne povroke su mješovito sastavljene i slučajem pogreba. Često od ljudi koji se slabo ili nikako ne poznaju, koji ne znaju sudjelovati... Zato ja osobno uvijek volim kad stranke traže tri svećenika, jer onda mogu računati na njihovu pomoć u Obredu. U mnogim mjestima, zbog udaljenosti groblja, za starije vjernike je postalo gotovo nemoguće sudjelovanje na sprovodima, a oni su upravo jedino sposobni na pravo sudjelovanje.

Oblici sprovoda

Red sprovoda donosi tri temeljna obreda: za odrasle, za krštenu djecu i za nekrštenu djecu.

Sprovod za **odrasle**, na koji se i posebno osvrćeno, obuhvaća tri načina:

- s tri postaje: u pokojnikovoj kući, u crkvi i na groblju;
- s dvije postaje: u mrtvačnici (kapeli) na groblju i kod groba;
- s jednom postajom: u pokojnikovoj kući.

Pogrebna povorka

Ona započinje normalno s obredom u kući pokojnika. U rubrici br. 33. čitamo: »Ulazeći u kuću, svećenik s poštovanjem pozdravi prisutne te im izrazi utjehu vjere...« Tako je naglašen osobni kršćansko-ljudski susret svećenika i ukućana. Svećenik nije hladni funkcioner već otac i brat. Stoga nas rubrike na to upozoravaju. One pridaju veliko značenje takvom susretu, jer se predviđa i onda kad svećenik dočekuje tijelo pokojnika na vratima crkve, kao što je to redovito u gradovima gdje nema sprovodne povorke.

Ako se čini pogrebna povorka, kao što je to redovito na našim seoskim župama, potrebno je da se ona odvija uredno, da pjevanje i molitve budu skladne. Ako promet i buka ili glazba ometaju takvu glasnu molitvu, bolje je ne nadmetati se već tijelo pokojnika pratiti u dostojanstvenoj šutnji.

U gradovima svećenik prati tijelo u fulgonu zajedno s nosačima. Tu je nemoguća neka glasna molitva. Međutim, svećenik ne bi smio dozvoliti da zaboravi kako je i to dio sprovodnog bogoslužja i da se tome primjereno i ponaša.

Pogrebna misa

»Sahranjujući svoje sinove Crkva puna vjere svetkuje Kristovo vazmeno otajstvo... Stoga za preminule prikazuje Crkva euharistijsku žrtvu Kristova Vazma te uzdiže molitve za njihov pokop« (RS 1). Euharistija se smatra temeljem obreda pogreba, pa će stoga svećenik, ako je ikako moguće, služiti misu *praesente cadavere*. (usp. RS 6). Ako je prisutno više svećenika, posebno uz pogreb svećenika, preporuča se koncelebracija. Treba poticati ukućane da tom prigodom pristupe sv. pričesti, što je jako znakovito: to je anticipiranje onog dana u kome će svi Kristovi vjernici biti zajedno za vječnim stolom. Dobro pripremljeno euharistijsko slavlje ostavlja duboki utisak na prisutne i donosi veliku duhovnu korist.

Međutim, »ako se misa i izostavi, služba riječi je uvijek obvezatna« (RS 6). Najveća se važnost pridaje naviještanju Božje riječi, s kojom je isplepeten čitav obred. To je i jasno, jer iz nje se rađa vjera, nada, molitva i dolazi utjeha. »Tješite se međusobno riječima ovim« (1 Sol 4, 17).

Pogrebna kateheza

Pastoralna i praktična ostvarenja pogreba temelje se na istinama vjere koje osvjetljaju misterij smrti i kult pokojnika, što tumači Red sprovoda ističući vrijednost molitava za pokojne. Ako svećenik o tim

istinama uvijek ponovno meditira, znat će sprovod pravo pripremiti i korisno ga pastoralno-liturgijski voditi. »Svi, a poglavito svećenici, kad u sprovodnoj službi preporučuju Bogu pokojnike, nek imaju na pameti da im je uz to dužnost u prisutnih buditi nadu i gajiti vjeru u vazmeno otajstvo i uskrsnuće od mrtvih, no tako da donese blagu sućut Majke Crve i utjehu vjere i pridižu duh vjernih a da tugujućih pri tom ne povrijede« (RS 17).

Svećenik je u povlaštenom položaju na sprovodu. Ljudi žele čuti njegovu riječ svjesni da on mnogo više i bolje poznaje izvore Božje objave i Riječi. Čitav svećenikov život nije drugo nego neprestano suobličenje Kristovoj muci, smrti i uskrsnuću, i stoga je u stanju bolje nego drugi iznijeti kršćanski pogled na misterij smrti. Svećenik je čovjek vjere i znat će iz te vjere »pružiti odgovor na tjeskobna pitanja o čovjekovoj budućoj sudbini; ujedno mu (njegova vjera) omogućuje da u Kristu bude u zajedništvu sa svojom predragom, već preminulom braćam, ulijevajući mu nadu da su oni već postigli pravi život u Bogu« (GS 18).

Kateheza se treba oslanjati na sam Obred i to je čini neposrednom. To zahtijeva poznavanje velikih biblijskih tema sprovodnog lekcionara i ključa za njihovo razumijevanje i tumačenje. Dobro poznavanje biblijskih čitanja omogućit će svećeniku ne samo da održi prikladnu homiliju već će mu ono biti nadahnuće za organizaciju cijele sprovodne službe koja će najbolje odgovarati određenom slučaju.

Homilija

Homilija se treba temeljiti na upravo pročitanoj biblijskom tekstu ističući vazmeno otajstvo Kristove i naše smrti. Upravo taj pashalni misterij smrti kršćanina utjecao je da su u novom Obredu ispušteni neki tradicionalni tekstovi, kao »Dan od gnjeva« i »Oslobodi me...«, a uvedeni novi koji posebno ističu tu istinu. Smrt treba prikazati kao bitni elemenat kršćanskog života, kao prijelaz u drugi život, kao krunu života i naglasiti onaj vez ljubavi koji ostaje između pokojnika i nas živih.

Treba izbjegavati da se ona ne pretvori u posmrtno slovo u kome bi sudili ili hvalili pokojnika. To zna uroditi opasnim i nepoželjnim posljedicama. Homilija se ne smije pretvoriti ni u borbeni ili zastrašujući govor protiv onih koji nisu vjerni Kristu i ne »pripadaju« nama. Svećenikova riječ treba biti ozbiljna, razborita, bez nekog olakog popuštanja, ali i bez krutosti i tvrdoće.

Iz naše riječi ljudi trebaju osjetiti da im govori čovjek koji podjeljuje bol sa svojom braćom, ulijeva utjehu i potiče ih da ojačaju i obnove svoju vjernost Kristu. Rekli smo kako je to posebna prigoda kada su ljudi raspoloženi da nas čuju nego inače i kako moramo voditi računa i o onima koji su »daleko« (usp. RS 18).

Zaključak

Sprovedno slavlje smrti jednog kršćanina, ako smo u njega uložili sav svoj trud i brigu, bit će pravi pastoralni događaj: misionarski navještaj naše kršćanske nade, sakrament nevidljive stvarnosti, izgrađivanje Crkve, pouzdano iščekivanje Krista dok on ne dođe. Nešto od svega toga osjetili smo mi i zajednica kad smo zaista istinski slavili smrt jednog njezinog člana. Znalo je to snažno odjeknuti i ljudi su o tome poslije govorili.

Međutim, znamo koliko puta smo mi sami i drugi bili nezadovoljni, jer nismo uspjeli. Koliko se puta zna čuti kako je na sprovodu »bilo bez veze«, »kako se je pop derao«, »kako ni jednom riječju nije spomenuo Boga u propovijedi«, »kako je bilo predugo i strašno dosadno...«

Nalazimo se još uvijek pred starom napašću: da sprovedimo duh stare liturgije »sve točno određeno i za sve slučajeve«, da podlegnemo vlastitoj inertnosti i lijenosti, da izdamo duh obnovljene liturgije i tako promašimo one velike šanse koje nam ona pruža.

Na koncu citiram zadnji broj Predhodnih napomena Reda sprovoda koji, čini mi se, ukratko sadrži pastoral sprovoda: »Skladno i dostojno obavljanje sprovoda, a tako i sva svećenikova služba gledom na pokojne, predmijeva organsko poimanje kršćanskog misterija i pastoralnih dužnosti. Između ostaloga, svećenik će:

1. pomagati bolesnim i umirućima, (. . .);
2. održavati kateheze o značenju kršćanske smrti;
3. pokojnikovu obitelj s pažnjom pridizati, blažiti joj bol i tjeskobu i po mogućnosti joj dobrohodno pomagati te skupa s njom pripremiti primjereni način obavljanja sprovoda, služeći se pri tom mogućnostima što mu ih sam obred predlaže i dopušta;
4. zgodno uskladiti službu za pokojne s cjelokupnim liturgijskim životom župe i pastoralnim djelovanjem« (RS 25).

FRA MARIO JURIŠIĆ
NADA USKRSNUĆA.

Govori i misli o smrti kršćanina.

Makarska 1977. — Cijena 35 din.

Knjižica sadrži govore prigodom sprovoda, misli o smrti i vječnom životu od najstarijih do najnovijih vremena te obrasce kršćanskih osmrtnica.

Narudžbe: »Služba Božja«, Žrtava fašizma 1.
58300 Makarska.